MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
TONIO MALLIA

Seduta tat-2 ta' Gunju, 2005

Citazzjoni Numru. 1809/2001/1

Joseph u Emanuela konjugi Agius, Alfred Agius, Rose Falzon, Joseph Agius, Liliana Abela, Charles Agius u Anna Caruana fil-kwalita' taghhom bhala l-unici u l-legittimi eredi tal-mejjet Dominic Agius

vs

All Services Limited

Rat ic-citazzjoni ppresentata mill-atturi fil-21 ta' Novembru, 2001, li in forza taghha, wara li ppremettew illi:

Il-mejjet Dominic Agius kellu impjieg ghall-perjodu indefinit mas-socjeta' konvenuta.

Ix-xoghol li kien jaghmel dan Dominic Agius kien jikkonsisti f'illi huwa jghabbi, igorr u jhott kaxxex u tankijiet minn fuq it-trakkijiet tas-socjeta' konvenuta.

Fid-19 t’Awissu, 1999, Dominic Agius weggha waqt li kien qieghed jesegwixxi x-xoghol tieghu tant illi dan tilef hajtu u dana wara illi zelaq minn fuq trakk tal-marka Isuzu bin-numru tar-registrazzjoni CAO-896 proprjeta’ tas-socjeta’ konvenuta u weggha ma’ hadida.

L-imsemmi incident sehh unikament minhabba negligenza, imperizja u non-osservanza tar-regolamenti *da parti* tas-socjeta’ konvenuta u dan hekk kif se jkollhom l-opportunita’ illi jipprovaw l-atturi fil-mori tal-kawza.

Ghalkemm is-socjeta’ konvenuta giet interpellata mill-atturi sabiex tersaq ghall-likwidazzjoni u eventwali hlas ta’ danni, din baqghet inadempjenti.

Talbu lis-socjeta’ konvenuta tghid ghaliex din l-Onorabbli Qorti m’ghandhiex:

1. Tiddikjara illi l-incident illi sehh nhar id-19 t’Awissu, 1999 fejn tilef hajtu Dominic Agius sehh unikament minhabba negligenza, imperizja u non-osservanza tar-regolamenti *da parti* tas-socjeta’ konvenuta.

2. Tillikwida d-danni sofferti mill-atturi.

3. Tordna l-hlas mis-socjeta’ konvenuta lill-atturi tas-somma hekk likwidata *ai fini* tat-tieni talba.

Bl-ispejjez, inkluzi dawk tal-Ittra Ufficjali datata 6 t’Awissu, 2001, u bl-imghax.

Rappresentanti, diretturi u impjegati minn issa ingunti *in subizzjoni*.

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet tas-socjeta’ konvenuta li in forza taghha ecepiet illi:

1. Preliminarjament l-atturi jridu jgibu prova tal-interess guridiku taghhom biex jippromwovu l-azzjoni billi ma’ gew ezebiti l-ebda certifikati jew arblu tar-razza *in sostenn* tal-

allegazzjoni taghhom li huma l-legittimi eredi tal-mejjet Dominic Agius.

2. Fit-tieni lok is-socjeta’ konvenuta ma’ tahti xejn ghall-incident li gara fid-19 t’Awissu, 1999 u l-fatt illi l-istess Dominic Agius wegga’ waqt ix-xoghol ma jfissirx awtomatikament li s-socjeta’ konvenuta hija responsabbli izda l-atturi ghandhom jippruvaw li kien hemm xi negligenza, nuqqas jew imperizja *da parti* tal-eccipjenti – haga li ma rrizultatx mill-investigazzjonijiet li saru min-naha tal-eccipjenti.

3. *Inoltre* minghajr pregudizzju ghall-permess u *in linea* sussidjarja, l-eccipjenti ma jahtux ghall-eventwali decess tal-imsemmi Dominic Agius u jista’ jkun li hemm fatturi ohra indipendenti li taw lok ghall-eventwali decess li mhux necessarjament ghandhom jigu ndirizzati mis-socjeta’ eccipjenti.

4. Minghajr pregudizzju ghall-permess u *in linea* sussidjarja fir-rigward tal-*quantum*, *in linea* ta’ gurisprudenza lokali *in materja*, ghandu jkun hemm temperament sostanzjali tenut kont tac-cirkostanzi personali tal-imsemmi Dominic Agius.

Salvi eccezzjonijiet ulterjuri.

Rat id-dikjarazzjonijiet guramentati tal-partijiet;

Rat il-verbal registrat fl-udjenza tat-13 ta’ Mejju, 2003, fejn is-socjeta’ konvenuta, wara li ezaminat id-dokumenti esebiti mill-atturi bin-nota tas-26 ta’ Gunju, 2002, iddikjarat li qed tirtira l-ewwel eccezzjoni;

Semghet il-provi li ressqu l-partijiet;

Rat l-atti kollha tal-kawza u d-dokumenti esebiti;

Semghet lid-difensuri tal-partijiet;

Rat in-noti tal-osservazzjonijiet tal-partijiet;

Rat li l-kawza thalliet ghal-lum ghas-sentenza;

Ikkunsidrat;

L-atturi f'din il-kawza huma kollha ahwa ta' Dominic Agius li kien jahdem fuq kuntratt ghall-perjodu indefinit mas-socjeta' konvenuta. Xogholu kien jikkonsisti filli jghabbi, igorr u jhott kaxxex u tankijiet minn fuq it-*truckijiet* tas-socjeta' konvenuta. Fid-19 t'Awissu, 1999, l-imsemmi Dominic Agius u siehbu certu, William Healey, ghabbew *truck* merkanzija mill-mahzen tas-socjeta' konvenuta u hargu jduru ma' diversi ibliet gewwa Malta iqassmu l-merkanzija lill-klienti tas-socjeta' konvenuta. Peress li l-merkanzija tkun tikkonsisti f'diversi kaxxex ta' daqs differenti, it-*truck* ikun maqsum b'vireg tal-hadid vertikali biex il-kaxxex ikun jistghu jigu stivati ahjar. Bejn il-vireg vertikali, jitpoggew vireg ohra orizzontali li jintuzaw biex il-merkanzija ma toqghodx tigri fit-*truck*. Dawn il-vireg orizzontali mhumiex fissi, izda jitnehhew minn posthom waqt li l-kaxxex ikun qed jigu mghobbija fit-*truck* jew waqt il-hatt.

Dak inhar tal-incident, fil-jum imsemmi, Dominic Agius u siehbu kellhom jaghmlu konsenja f'hanut go Triq Guze Pace gewwa l-Hamrun. Peress li t-triq kienet mimlija karozzi pparkjati, huma waqfu *double parking* barra l-hanut. William Healey mar fuq in-naha ta' barra tat-*truck*, waqt li Dominic Agius kien fuq in-naha ta' gewwa, u t-tnejn bdew ihottu kaxxex minn got-*truck*. Biex ihottu l-kaxxex, kien hemm bzonn titnehha l-hadida orizzontali, u sakemm isir il-hatt, dawn il-vireg jitpoggew mal-art jew mal-genb tat-truck.

William Healey qabad kaxxa min naha tieghu, u dar mat-*truck* bil-hsieb li jaghmel il-konsenja taghha fil-hanut. Hekk kif dar mat-*truck*, lemah lil Agius izomm quddiem u wara tal-parti privati tieghu b'idejh. Dan Dominic Agius beda jghajjat bl-ugiegh, u qal li kien dahhal hadida fil-warrani tieghu. Dan Healey ra l-virga mal-art, u induna li din kienet imcappsa b'likwidu kulur ahmar lewn id-demm; peress li dawn il-vireg kien *hollow* minn gewwa, instab li fit-tubu kien hemm ukoll xi materjal. Is-Sur Healey, meta

ra dan, waqqaf karozza li kienet ghaddejja u ha lill-Agius malajr l-isptar. Meta waslu fid-dipartiment tal-emergenza fl-isptar, Dominic Agius qal lil siehbu li ried imur *toilet*. William Healey dahlu f'*toilet*, izda wara ftit is-Sur Agius hareg jokrob bl-ugiegh. Is-Sur Healey, imbaghad, dahlu fil-kamra tal-emergenza, u mar jaghti d-dettalji tal-incident fir-*reception room*. Is-Sur Healey ma regax ra lill-Dominic Agius peress li dan miet b'konsegwenza tal-griehi li sofra.

Is-Sur Healey ma rax l-incident isir, *pero'* minn dak li innota, hu stqarr li wisq probabbli dak li gara hu li Agius, wara li qala l-virga, seraha b'mod vertikali mal-genb tat-*truck*, u tela' fuq it-*truck*, u waqa' fuq il-virga li dahlet fil-warrani tieghu. Fil-fatt, is-Sur Healey sema' lill-Agius jokrob bl-ugiegh, u rah jaghmel mossa b'idu fuq wara bhal qiesu qieghed jaqla xi haga mill-warrani tieghu.

Kif inghad, is-Sur Healey ma rax l-incident isir, *pero'*, il-Qorti taqbel mieghu li wisq probabbli l-incident hekk sehh, u d-dinamika tal-griehi u tal-mossi li ghamel Agius ezatt wara l-incident jikkonfermaw din il-verzjoni. Is-Sur Healey, fil-fatt, xehed li l-incident bil-fors hekk gara, *"ghalhiex kieku Agius ma zelaqx minn max-xifer tal-genb tat-truck u qabez normali, huwa zgur li kien se jaqbez 'il barra minn mat-truck, u m'hux jinzel dritt mal-genb tat-truck hekk kif gara"*.

Dan ix-xhud spjega wkoll li l-incident sehh fl-istagun tas-sajf u x-xoghol taghhom kien fl-aqwa tieghu. Minhabba f'hekk, is-socjeta' konvenuta kienet tghabbi t-*truck* aktar minn normali, biex il-konsenja kollha issir bi *truck* wiehed u b'hekk jigi frankat l-uzu ta' *truck* iehor b'haddiema ohra. Hu qal li fejn normalment, *pellet* titghabba f'36 kaxxa, fis-sajf jitnehha l-*pellet* u jiddefsu 50 kaxxa fl-istess spazju. Minhabba f'hekk, l-ispazju fil-genb tat-*truck* fejn wiehed itellgha siequ halli jkun jista' jhott il-kaxxi billi jigbed il-kaxxi 'l isfel, kienu aktar dojoq mis-soltu, b'mod li x-xoghol tal-hatt sar aktar difficcli.

Hu ammess li z-zewg haddiema dak iz-zmien kienu libsin *safety shoes*, li, skond id-*distribution manager* tas-socjeta'

konvenuta, ghandhom qiegh *anti-slip* u huma *safety shoes* specjali ghad-*delivery men*.

Wara l-mewt ta' Dominic Agius, l-eredi tieghu, li huma hutu peress li d-*de cujus* kien guvni, fethu dawn il-proceduri fejn qed jitolbu kumpens minghand id-ditta konvenuta, peress li qed jallegaw li l-mewt ta' huhom kien rizultat ta' diversi nuqqasijiet tal-kumpanija konvenuta bhala l-*employer*.

Fil-kuntest tal-obbligi ta' min ihaddem intqal li *"There are then a number of clearly identifiable factors which the judge will have in mind in deciding whether an employee's claim should be successful – in effect the 'ingredients' of reasonable care"* – Whincup, *"Modern Employment Law"* (6th Edit. p. 198). L-ingredienti li jalenka dan l-attur huma s-segwenti:

1) First and foremost is the question of the likelihood or otherwise of injury. The more likely or probable an accident is, the greater the duty to guard against it. But, if there is only a remote possibility of danger, the need for precautions is usually much reduced.

2) The second factor helping us to decide whether an employer took reasonable care is that of the potential seriousness of injury. If a certain process or product could cause a disastrous accident, any reasonable employer would take the greatest possible care to avoid it. Such stringent precautions would still be necessary even though the chances of the accident happening were in fact quite small.

3) The third 'ingredient' is the obviousness of the danger. Since an employer can only guard against hazards he knows or ought to know about he cannot usually be blamed for injuries caused by hidden or unexpected dangers. But on the other hand he might be held liable if a proper research, training or information flow system would have revealed the risks in question.

4) The fourth factor is the <u>*cost of safety*</u>*. Essentially the law's task is to balance out society's desire for profit and the individual worker's demand for safety and welfare. It rarely resolves a safety problem by forbidding work to be carried out at all or by requiring precautions so expensive as to drive the employer out of business – though such a conclusion may possibly be reached if the danger is extreme and there is no other way of avoiding it.*

5) Lastly we should recognize the <u>*inherent risk*</u> *factor. All kinds of work involve varying degrees of risk about which little or nothing can be done. This is well recognized in the contest of mining, steeple-jacking, oilrig work, and the like, but the point is equally true of much more humdrum jobs.*

Ikkonsidrati dawn il-fatturi, l-Qorti thoss li kif kellu jsir il-hatt tal-merkanzija, minn ihaddem kellu jirrealizza li kien hemm possibilita' ta' incident, u li jekk isehh incident, il-konsegwenzi jistghu jkunu gravi. Is-sid, hu veru, ipprovda *safety shoes* ghall-haddiema tieghu, *pero'*, naqas minn obbligu principali li din il-Qorti tqies li hu wkoll obbligu fundamentali, u *cioe'*, it-tahrig. Il-haddiema ma jirrizultax li qatt gie indikat lilhom kif jipprocedu meta jghabbu u jhottu *truck*, u qatt ma gie indikat lilhom x'mizuri prekawzjonali ghandhom jiehdu, partikolarment li qatt ma kellhom ipoggu l-vireg tal-hadid f'posizzjoni vertikali f'post vicin fejn huma jkunu qed jahdmu. Peress li x-xoghol tal-hatt kien jehtieg li l-haddiem jitla fuq it-*truck*, kellha tkun ovja ghal min ihaddem li l-haddiem, ghal xi raguni jew ohra, jista' jizloq, anke jekk ikun liebes *safety shoes*. Il-haddiem, allura, kellu jigu provdut bi *crash helmet* u, forsi, bi *step ladder* zghir li kienet taghmilha komoda ghal haddiem li jigbed il-kaxxi. Lill-haddiem kellu jigi indikat li, qabel ma jaqbad kaxxi mill-gholi, kellu jwarrab kull oggett ta' periklu mill-inhawi tieghu. F'dan il-kaz, ma sar xejn minn dan. Kif sfortunatament jigri hafna drabi f'pajjizna, meta si tratta ta' haddiem *unskilled*, min jimpjegah jghidlu x'inhu xogholu, u jitilqu ghar-rasu. It-tahrig huwa, *pero'*, parti importanti f'kaz ta' dawn il-haddiema, u s-sid m'ghandux jitlaq persuna ghax-xoghol qabel ma jkun assessja l-periklu, u jghati istruzzjonijiet cari u precisi ta' kif ix-xoghol kellu jsir,

u *inoltre* jassigura ruhu, jekk hemm bzonn b'*inspections* regolari, li d-direttivi tieghu jkunu qed jigu segwiti. Fejn hemm il-hajja ta' bniedem fin-nofs, min ihaddem m'ghandux jonqos milli juza mezzi ragjonevoli (imqabbla mal-kobor tan-negozju tieghu) biex jassigura kontra kull incident.

F'dan il-kaz jirrizulta wkoll li t-*truck* kien mimli aktar min-normal. Biex tiffranka l-hin u l-ispejjez, is-socjeta' konvenuta, fiz-zmien is-sajf, kienet tesigi li t-*truck* jigi ppakkjat f'kull rokna, b'mod li ghalkemm taf li l-haddiem ikollu jitla' fuq il-genb tat-*truck* biex inizzel il-kaxxex, kienet thalli disponibbli spazju zghir fejn il-haddiem ipoggi saqajh, b'mod li kienet izzid il-possiblita' ta' incident. F'sitwazzjonijiet simili, ma kellhiex biss tformi lill-haddiema b'*safety shoes*, izda b'sellun li jinfetah forci u li jkun b'sahtu, biex l-access ghal-kaxxex ikun b'anqas periklu.

Ghalkemm din il-Qorti tqies li s-socjeta' konvenuta naqset fl-obbligi taghha lejn il-haddiema taghha, specjalment meta naqset billi ma ipprovdietx tahrig ghalihom, ma tistax teskludi xi kontributarjeta' *da parti* tad-*de cujus* ghal-incident. Kif inghad, l-incident proprju hadd ma rah isehh, u ghalkemm il-Qorti taccetta fuq bazi ta' probabbilita' d-deskrizzjoni ta' dak li setgha gara moghtija minn William Healey, ma tistax teskludi li Agius seta', b'xi hmerija minn tieghu, ikkontribwixxa ghall-incident, bhal, per ezempju, li seta' qabez bil-goff jew li, waqt li qabza, ha direzzjoni azzardata. L-atturi, mill-provi li ressqu, ma eskludewx il-possibilita' li s-Sur Agius kien hu wkoll traskurat jew ghamel xi mossa bla sens, u *kwindi,* il-Qorti ma tarax li ghandha titfa l-htija tal-akkadut kollha fuq is-socjeta' konvenuta. Mehud *in konsiderazzjoni* c-cirkustanzi tal-kaz, il-Qorti jidhrilha li ghandha taddebita lis-socjeta' konvenuta bir-responsabilita' fi grad ta' tlett-kwarti.

Is-socjeta' konvenuta allegat ukoll li seta' kien hemm xi cirkustanzi esterni li aggravaw il-griehi, bhal id-dewmien biex il-pazjent jittiehed l-isptar u jigi ezaminat bit-tobba. Fil-fehma tal-Qorti, *pero'*, ma jirrizultawx indizji jew cirkustanzi ohra, barra l-incident, li setghu waslu ghall-mewt ta' Dominic Agius.

Ghar-rigward tal-likwidazzjoni tad-danni irrizulta li l-vittma kellu 36 sena meta sehh l-incident. Biex jigi stabbilit il-*multiplier*, il-Qorti trid tiehu *in konsiderazzjoni* l-kontingenzi tal-hajja futura – ara "Caruana vs Camilleri", decisa mill-Onorabbli Qorti tal-Appell fis-27 ta' Frar, 2004. Kif qalet l-istess Onorabbli Qorti tal-Appell fil-kawza "Bugeja vs Agius", decisa fis-26 ta' Lulju, 1991:

"Fi kliem iehor is-sistema tal-multiplier ma jaccettax li ghandu jittiehed in konsiderazzjoni li kull min hu b'sahhtu hu mistenni li jibqa' jahdem sa 60 sena jew sad-data tal-pensjoni, izda tirrkjedi li tenut kont tal-eta' tal-mejjet u fatturi ohrajn minhabba diversi kontingenzi tal-hajja jittiehed numru ta' years purchase li hu l-multiplier u li huwa normalment anqas mill-aspettattiva tal-hajja lavorativa tal-vittma".

Fid-dawl ta' dawn il-principju, il-Qorti, f'dan il-kaz, sejra tadotta *multiplier* ta' 20.

Ghar-rigward id-dhul tal-attur, jirruzulta li dan kellu paga ta' Lm303 fix-xahar qabel ma' miet. Jekk wiehed jikkalkula zidiet fil-paga u possibilita' ta' avvanz fix-xoghol, il-Qorti thoss li jkun opportun li l-*lucrum cessans* jigi mahdum fuq dhul annwali ta' Lm4,500. Minn din is-somma m'ghandu jsir ebda tnaqqis, la minhabba hlasijiet tat-taxxa (ara "Muscat vs Schembri", decisa minn din il-Qorti fis-27 ta' Jannar, 1972), u lanqas minhabba hlasijiet tal-PAYE jew ta' kontribuzzjonijiet tas-sigurta' nazzjonali (ara "Caruana vs Farrugia", decisa minn din il-Qorti fit-23 ta' Novembru, 1983).

Jirrizulta, *inoltre*, li l-vittma kien ghadu guvni meta miet, jghix fl-istess dar mal-genituri tieghu u hutu. F'kazijiet bhal dawn, kif affermat l-Onorabbli Qorti tal-Appell fil-kawza "Turner vs Agius", decisa fit-28 ta' Novembru, 2003, il-Qorti trid tiehu hsieb ukoll id-*"dependency issue"*, ghax, kif osservat l-istess Onorabbli Qorti:

"Hemm differenza f'sitwazzjoni fejn si tratta ta' mewt ta' kap ta' familja li minnu din tkun qieghda tiddependi

direttament, ghal xi sitwazzjoni ohra fejn invece ghazzamma u ghixien taghha si tratta ta' membru iehor ta' familja li qeghdha tghix fi hdanha u li fin-normalita' tal-hajja l-probabilita' tkun li din tiehu l-istat taghha jew tmur tghix ghar-rasha".

Dan il-principju kien gie elaborat ukoll f'sentenza ohra tal-Onorabbli Qorti tal-Appell moghtija fid-29 ta' Ottubru, 2003, fil-kawza fl-ismijiet "Agius vs Fenech".

Kwindi, f'dawn ic-cirkustanzi, din il-Qorti thoss li minhabba d-*degree of dependency* hu wiehed baxx, l-ammont likwidat ghandu jigi ridott b'nofs, *cioe'*, b'50%, kif ghamlet l-Onorabbli Qorti tal-Appell fil-kawza "Agius vs Fenech", imsemmija.

Mid-danni trid titnaqqas wkoll 25%, jew kwart mis-somma, bhala rata ta' konsum misthajjel li l-vittma kienet *"tiekol"* jew *"tonfoq"* mill-kapital likwidat. Li ghandu jitnaqqas dan il-pencentagg gie konfermat ukoll mill-Onorabbli Qorti tal-Appell fil-kawza "Turner vs Agius", gia qabel imsemmija.

F'kazijiet kongruwi, soltu li jsir tnaqqis iehor ta' 20% ghall-fatt li jkun ser ikun hemm hlas f'daqqa (*"lump sum payment"*) lill-beneficcjarji. Jekk id-decisjoni, *pero'*, tkun se tinghata wara tul ta' certu zmien, hi l-prattika li l-percentagg ta' tnaqqis jonqos, u hi konswetudini tal-Qrati, li jekk kawza iddum aktar minn sentejn, il-percentagg jonqos b'zewg punti ghall-kull sena ohra li l-kawza iddum biex tigi decisa. Il-Qorti taqbel ma' din il-prattika, u meta tqies, allura, li l-incident sehh fl-1999, it-tnaqqis minhabba *"lump sum payment"* ghandu jkun ta' 12%.

Kwindi, l-kumpens dovut lill-atturi bhala *lucrum cessans* ghandu jigi kkalkulata hekk:

Lm4,500 x 20 – 50% - 25% - 12% = Lm29,700

Peress li s-socjeta' konvenuta hija responsabbli ghad-danni fi grad ta' tlett kwarti (3/4), hija ghandha thallas is-somma ta' Lm22,275.

Ghaldaqstant, ghar-ragunijiet premessi, tiddisponi mill-kawza billi tilqa' *in parte* it-talbiet attrici, tiddikjara li s-socjeta' konvenuta hija responsabbli fi grad ta' tlett kwarti (3/4) ghall-incident li sehh fid-19 t'Awissu, 1999, li fih miet Dominic Agius, u tikkundanna lis-socjeta' konvenuta thallas lill-atturi, *in linea* ta' danni, is-somma ta' Lm22,275 (tnejn u ghoxrin elf, mitejn u hamsa u sebghin liri Maltin), bl-imghax legali mil-lum sal-pagament effettiv.

L-ispejjez tal-kawza jithallsu kwantu ghall-kwart (1/4) mill-atturi, u tlett kwarti (3/4) mis-socjeta' konvenuta.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------